

POSTANOWIENIE

Dnia 14 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania T. S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Opolu

o rentę z tytułu niezdolności do pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 14 lutego 2024 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z dnia 12 stycznia 2022 r., sygn. akt III AUa 1864/20,

Na podstawie art. 398¹⁷ § 1 k.p.c. odracza wydanie orzeczenia i przekazuje do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego następujące zagadnienia prawne:

1) czy w sprawie z odwołania od decyzji odmawiającej prawa do renty z uwagi na brak niezdolności do pracy (art. 57 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 12 i art. 13 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r. poz. 1251 ze zm.) sąd jest uprawniony do przyznania renty szkoleniowej określonej w art. 60 ust. 1 tej ustawy?

2) w przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytanie pierwsze, czy sąd ubezpieczeń społecznych jest uprawniony do zmiany zaskarżonej decyzji organu i przyznania prawa do renty szkoleniowej od złożenia wniosku o rentę z tytułu niezdolności

do pracy, czy też prawo do renty szkoleniowej powinno być przyznane od uprawomocnienia się wyroku?

UZASADNIENIE

29 marca 2018 r. T. S. złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Opolu wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Organ rentowy wydał w dniu 5 lipca 2018 r. decyzję odmowną, gdyż nie uznał wnioskodawcy za niezdolnego do pracy.

Po rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Opolu w wyroku z dnia 3 września 2020 r., V U 1596/18, zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy od dnia 1 marca 2018 r. do daty uprawomocnienia się wyroku oraz prawo do renty szkoleniowej od daty uprawomocnienia się wyroku na okres sześciu miesięcy.

Sąd ustalił, że wnioskodawca (ur. [...] 1990 r.) ukończył zasadniczą szkołę zawodową w zawodzie mechanika maszyn rolniczych, jednak nie pracował w wyuczonym zawodzie. W latach 2012 do 16 października 2015 r. był zatrudniony na stanowisku monter instalacji wodnokanalizacyjnych. Od listopada 2015 r. wykonywał prace na stanowisku pracownika anodowni i lakierni. 18 lutego 2016 r. wnioskodawca uległ wypadkowi przy pracy, doznając poparzenia chemicznego rogówki i worka spojówkowego oka lewego sodą kaustyczną, na skutek czego stracił wzrok w lewym oku. Przed złożeniem wniosku o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, udokumentował wymagane 5 lat okresów składkowych i nieskładkowych.

Prace zarobkowe do których wykonywania wnioskodawca posiada kwalifikacje zawodowe są pracami przeciwwskazanymi do wykonywania przez osobę jednooczną. Jako jednooczny wnioskodawca nie może pracować na wysokości, w wykopach, wykonywać prac o zwiększonym ryzyku urazów oczu chemicznych, fizycznych, termicznych, mechanicznych. Z powodu stwierdzonej

jaskry nie może także wykonywać ciężkich prac fizycznych. Z powodu powyższych ograniczeń i przeciwwskazań wnioskodawca nie może pracować jako mechanik maszyn rolniczych, instalator wodno-kanalizacyjny, pracownik anodowni i lakierni. Uwzględniając młody wiek wnioskodawcy i stan okulistyczny biegli lekarze uznali, że jest uzasadnione przekwalifikowanie zawodowe wnioskodawcy. Mógłby wykonywać prace lekkie, stacjonarne, niewymagające pełnej ostrości widzenia. Mógłby np. pracować jako bileter, portier, pakowacz lekkich elementów, operator wprowadzania danych do komputera, operator CNC. Biorąc pod uwagę, że kursy niezbędne do przekwalifikowania zawodowego trwają kilka dni do kilku tygodni - okres 1-2 miesięcy byłby wystarczający do przekwalifikowania zawodowego wnioskodawcy. Już po roku od wypadku, ze względów okulistycznych, uwzględniając okres niezbędny do adaptacji do jednooczności mógł się przekwalifikować zawodowo.

Sąd uznał, że odwołujący się bezpowrotnie utracił zdolność wykonywania pracy zgodnej z dotychczas posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi od 1 marca 2018 r. Rokuje powrót zdolności do pracy po przekwalifikowaniu zawodowym.

Sąd Okręgowy powołał się na przepisy art. 12 ust. 1-3, art. 13, art. 57 ust. 1, art. 58 ust. 1 pkt 5, art. 58 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.; dalej również jako ustawa emerytalna) i uznał, że spór w sprawie sprowadzał się do rozstrzygnięcia, czy wnioskodawca od daty 1 marca 2018 r. (tj. od pierwszego dnia miesiąca, w którym zgłoszono wniosek) pozostaje niezdolny do pracy w rozumieniu przepisów ustawy emerytalnej. W ocenie Sądu wnioskodawca jest niezdolny do wykonywania pracy w wyuczonym oraz w wykonywanych zawodach, co ostatecznie wypełnia definicję częściowej niezdolności do pracy, o jakiej mowa w ustawie emerytalnej. Ponieważ wnioskodawca nie może wykonywać pracy zgodnej z posiadanymi kwalifikacjami, a prawo do renty szkoleniowej nie mogło być zrealizowane, a zatem nie został spełniony cel tego rodzaju prawa przez czas trwania procesu sądowego aż do dnia prawomocnego zakończenia sprawy, Sąd Okręgowy przyznał wnioskodawcy od daty złożenia wniosku prawo do świadczenia rentowego z tytułu częściowej niezdolności do pracy i dopiero po tym okresie przyznał prawo do renty szkoleniowej. Sąd podzielił wyrażony w

orzecznictwie oraz doktrynie prawa pogląd, że w przypadku orzekania o przyznaniu prawa do renty szkoleniowej w toku postępowania sądowego po złożeniu odwołania do sądu od decyzji odmownej w przedmiocie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, przyznanie renty szkoleniowej powinno nastąpić od dnia wydania wyroku.

Wyrok Sądu Okręgowego organ rentowy zaskarżył apelacją.

W wyroku z dnia 12 stycznia 2022 r., III AUa 1864/20, Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w pkt I. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że przyznał T. S. prawo do renty szkoleniowej od dnia 1 marca 2018 r. do dnia 12 lipca 2022 r. dalej idące odwołanie oddalając; w pkt II. oddalił dalej idącą apelację; w pkt III. zniósł wzajemnie koszty zastępstwa procesowego stron za obie instancje.

Sąd Apelacyjny w oparciu o opinię biegłego z zakresu medycyny pracy ustalił dodatkowo, że T. S. pozostaje zdolny do pracy na ogólnym rynku pracy od 1 marca 2018 r; ubezpieczony nie może jednak wykonywać pracy fizycznej ciężkiej i bardzo ciężkiej. Pozostaje niezdolny do wykonywania pracy wymagającej dobrego widzenia w tym stereoskopowego, na stanowiskach słabo lub źle doświetlonych lub zmiennie oświetlonych oraz nie jest zdolny do wykonywania pracy na stanowiskach z narażeniem oczu na urazy mechaniczne, termiczne, chemiczne. Ubezpieczony zachował zdolność do wykonywania lekkiej pracy fizycznej. Z opinii tej wynika, że wnioskodawca nie jest zdolny do wykonywania prac, które świadczył do tej pory, czyli jako pracownik anodowni i lakierni ani też prac mechanika maszyn rolniczych z uwagi na konieczność obuocznego widzenia. W ocenie Sądu Apelacyjnego, zarówno opinia biegłego z zakresu okulistyki, jak i opinia lekarza medycyny pracy, wskazują wprost na możliwość przekwalifikowania zawodowego wnioskodawcy. W tej sytuacji Sąd winien był wziąć pod uwagę - w kontekście oceny zdolności wnioskodawcy do pracy - przesłankę celowości przekwalifikowania, zawartą w art. 13 ustawy emerytalnej.

Sąd drugiej instancji uwzględniając to, że biegli dwóch specjalności jednoznacznie wskazali, że dostrzegają ewentualną możliwość przekwalifikowania ubezpieczonego – rozważył możliwość przyznania renty szkoleniowej na podstawie art. 60 ustawy emerytalnej, jednak za okres wsteczny, a więc przed datą uprawomocnienia się wyroku. W przypadku uznania przez Sąd drugiej instancji

braku podstaw do uznania ubezpieczonego choćby za częściowo niezdolnego do pracy, sąd ma prawo przyznać prawo do renty szkoleniowej także za okres poprzedzający datę wyrokowania na podstawie art. 60 w zw. z art. 119 ustawy emerytalnej (Sąd przywołał w tej kwestii wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2018 r., III UK 112/17, Legalis nr 1834015). Przyznanie ubezpieczonemu tego świadczenia umożliwić ma przekwalifikowanie zawodowe i uzyskanie nowych kwalifikacji, co w konsekwencji doprowadzi ewentualnie do sytuacji, w której będzie mógł on samodzielnie zarobkować pomimo trwałych schorzeń wzroku.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał za uzasadnione przyznanie wnioskodawcy prawa do renty szkoleniowej od 1 marca 2018 r., a więc od pierwszego dnia miesiąca, w którym wpłynął jego wniosek o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, do dnia 12 lipca 2022 r. (do upływu sześciu miesięcy od dnia wyroku). W ocenie Sądu, renta szkoleniowa nie jest świadczeniem odrębnym od renty z tytułu niezdolności do pracy, na co jednoznacznie wskazuje art. 3 pkt 2 ustawy emerytalnej. W związku z tym przyznanie prawa do renty szkoleniowej nie jest uzależnione od złożenia przez ubezpieczonego odrębnego wniosku o to świadczenie. W swoim założeniu instytucja renty szkoleniowej miała wspomóc proces aktywizacji zawodowej osób, które utraciły zdolność do pracy w dotychczasowym zawodzie, w dłuższym zaś okresie odciążyć fundusz rentowy.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego organ rentowy zaskarżył skargą kasacyjną w jego pkt I w części dotyczącej przyznania wnioskodawcy prawa do renty szkoleniowej od 1 marca 2018 r. do 11 stycznia 2022 r. oraz w pkt III.

Skarżący zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego przez jego niewłaściwe zastosowanie – art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wyrażające się w przyznaniu wnioskodawcy prawa do renty szkoleniowej na łączny okres trwający ponad 52 miesiące, w tym na okres sprzed uprawomocnienia się wyroku, a to od 1 marca 2018 r. do 11 stycznia 2022 r. w sytuacji, gdy z literalnego brzmienia przepisu wynika, że prawo do renty szkoleniowej może być przyznane na okres 6 miesięcy.

Skarżący wniósł o: „1) uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt I w części dotyczącej przyznania wnioskodawcy prawa do renty szkoleniowej od 1.03.2018 r. do 11.01.2022 r. oraz w pkt III i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty przez zmianę orzeczenia i przyznanie wnioskodawcy prawa do renty szkoleniowej od dnia 12.01.2022 r. do dnia 12.07.2022 r.; 2) ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd II instancji; 3) orzeczenie o kosztach dotychczasowego postępowania według norm przepisanych”.

Sąd Najwyższy, rozpoznając skargę kasacyjną, uznał, że wyłoniły się przedstawione w sentencji postanowienia budzące poważne wątpliwości zagadnienia prawne, dlatego odroczył wydanie orzeczenia i na podstawie art. 398¹⁷ § 1 k.p.c. przekazał te zagadnienie do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego Sądu.

Zasadnicze znaczenie ma rozstrzygnięcie, czy z uwagi na charakter prawny renty szkoleniowej przyznanie tego świadczenia należy do wyłącznej kompetencji organu rentowego, czy też po wniesieniu odwołania od decyzji ZUS odmawiającej przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy z art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1251 ze zm.), sąd jest uprawniony do zmiany zaskarżonej decyzji i przyznania prawa do innego świadczenia, jakim jest prawo do renty szkoleniowej z art. 60 ust. 1 tej ustawy (który stanowi, że osobie spełniającej warunki określone w art. 57, w stosunku do której orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego ze względu na niezdolność do pracy w dotychczasowym zawodzie, przysługuje renta szkoleniowa przez okres 6 miesięcy, z zastrzeżeniem ust. 2 i 4).

Po rozpoznaniu odwołania od decyzji organów rentowych (art. 477⁹ § 1 k.p.c.) stosownie do art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. Sąd oddała odwołanie, jeżeli nie ma podstaw do jego uwzględnienia, natomiast § 2 stanowi, że w przypadku uwzględnienia odwołania sąd zmienia w całości lub w części zaskarżoną decyzję organu i orzeka co do istoty sprawy.

Zasadniczo kognicja sądu w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych jest określona zakresem rozstrzygnięcia w zaskarżonej decyzji oraz treścią

odwołania, a sąd w postępowaniu wywołanym odwołaniem rozstrzyga o prawidłowości zaskarżonej decyzji w granicach jej treści i przedmiotu zaskarżenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2022 r., III UZ 29/22 i przywołane w nim orzecznictwo).

W tym kontekście przedmiotem sporu w sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego, w której odmówiono prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, a w odwołaniu wnioskodawca domaga się przyznania takiej renty, sąd ubezpieczeń społecznych powinien rozstrzygnąć merytorycznie, czy ubezpieczony nabył prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, a nie powinien przyznawać prawa do innego świadczenia (np. emerytury lub renty socjalnej), które nie było przedmiotem analizy i decyzji organu rentowego.

W tym aspekcie zwrócić należy uwagę, że renta szkoleniowa jest zupełnie różnym świadczeniem od renty z tytułu niezdolności do pracy.

Po pierwsze renta szkoleniowa jest przyznawana na krótki okres 6 miesięcy, który może ulec skróceniu nawet do 1 miesiąca, gdy osoba zainteresowana nie poddaje się przekwalifikowaniu zawodowemu (art. 78 ust. 3 pkt 3 ustawy emerytalnej), natomiast renta z tytułu niezdolności do pracy ma charakter długotrwały; może być przyznana nawet na stałe.

Po drugie celem i funkcją renty szkoleniowej jest przekwalifikowanie ubezpieczonego (aktywizacja zawodowa) oraz zapewnienie środków finansowych na utrzymanie w okresie przeszkolenia (przekwalifikowania) zawodowego, natomiast celem i funkcją renty z tytułu niezdolności do pracy jest zapewnienie ubezpieczonemu substratu utraconego wynagrodzenia za pracę w okresie niezdolności do pracy oraz umożliwienie odpoczynku ukierunkowanego na regenerację organizmu.

Po trzecie całkowicie inny jest sposób obliczania renty szkoleniowej (art. 11 ust. 5 - renta szkoleniowa wynosi 75% postawy wymiaru renty, a jeżeli niezdolność do pracy w dotychczasowym zawodzie jest spowodowana skutkami wypadku przy pracy lub choroby zawodowej - 100% podstawy wymiaru renty) niż renty z tytułu niezdolności do pracy (przykładowo: art. 62 ust. 1 ustawy emerytalnej precyzuje, że renta dla osoby całkowicie niezdolnej do pracy wynosi: 1) 24% kwoty bazowej, o której mowa w art. 19, oraz 2) po 1,3% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów

składkowych; 3) po 0,7% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych; 4) po 0,7% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresu brakującego do pełnych 25 lat okresów składkowych oraz nieskładkowych, przypadających od dnia zgłoszenia wniosku o rentę).

Po czwarte - o długości okresu otrzymywania renty z tytułu niezdolności do pracy decyduje czas niezdolności do pracy, natomiast o długości pobierania renty szkoleniowej decyduje nie tylko aspekt medyczny, ale przede wszystkim aspekt organizacyjny; w proces decyzyjny zostaje włączony starosta oraz powiatowy urząd pracy.

Po piąte - renta szkoleniowa nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu bez względu na jego wysokość (art. 64 ust. 3 ustawy emerytalnej). Ustawa nie określa przy tym, czy osiągnięcie jakiegokolwiek przychodu poza rentą szkoleniową powoduje utratę prawa do renty szkoleniowej za dany miesiąc, czy za cały okres. Zgodnie natomiast z art. 104 ust. 1-4 ustawy emerytalnej wysokość przysługującej renty może ulec zmniejszeniu lub prawo do tych świadczeń zawieszeniu w przypadku osiągnięcia przez świadczeniobiorcę przychodu wpływającego na uprawnienia rentowe powyżej określonej kwoty progowej. Od 1 marca 2024 r. limity zwiększyły się i zarobki rencisty do 5.278,30 zł brutto miesięcznie w marcu, kwietniu i maju 2024 r. nie wpłyną na zmniejszenie renty z tytułu niezdolności do pracy.

Wobec zasadniczych różnic w charakterze renty z tytułu niezdolności do pracy i renty szkoleniowej art. 3 pkt 2 ustawy emerytalnej (świadczenia określone w ustawie obejmują między innymi: rentę z tytułu niezdolności do pracy, w tym rentę szkoleniową) nie powinien być interpretowany w ten sposób, że renta szkoleniowa jest odmianą renty z tytułu niezdolności do pracy, ale w ten sposób, że ubezpieczony składa do ZUS wyłącznie wnioski o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy, a organ rentowy, w zależności od dokonanych ustaleń, przyznaje wnioskodawcy rentę z tytułu niezdolności do pracy lub rentę szkoleniową.

Zwrócić należy uwagę, że zachowanie ustawowego terminu 6 miesięcy na rozpoczęcie (i najlepiej zakończenie) przeszkolenia zawodowego jest możliwy wyłącznie wówczas, tylko gdy organ rentowy wyda decyzję o przyznaniu renty szkoleniowej. W przypadku bowiem wydania rozstrzygnięcia w tej kwestii w

postępowaniu odwoławczym wyrok zapada ze znacznym przekroczeniem tego terminu. Przykładowo w sprawie objętej skargą kasacyjną wniosek o rentę został złożony 29 marca 2018 r., wyrok Sądu pierwszej instancji zapadł 3 września 2020 r. (po dwóch latach od upływu w/w terminu), a wyrok Sądu drugiej instancji - 12 stycznia 2022 r. (po ponad trzech latach od upływu sześciomiesięcznego terminu).

Relevantne znaczenie ma to, że przedłużenie okresu wypłaty renty szkoleniowej ponad 6 miesięcy może nastąpić wyłącznie po wpłynięciu do organu rentowego adekwatnego wniosku starosty. Stosownie bowiem do art. 60 ust. 2 ustawy emerytalnej okres 6 miesięcy, o którym mowa w ust. 1, ulega wydłużeniu na czas niezbędny do przekwalifikowania zawodowego, nie dłużej niż o 30 miesięcy. Przepis ten pozostaje w ścisłej korelacji z art. 119 ust. 2 i 3 ustawy emerytalnej, w myśl których w razie orzeczenia o celowości przekwalifikowania zawodowego organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu renty szkoleniowej na okres 6 miesięcy i kieruje zainteresowanego do powiatowego urzędu pracy w celu poddania przekwalifikowaniu zawodowemu. Na wniosek starosty organ rentowy wydaje decyzję o przedłużeniu prawa do renty szkoleniowej na okres wskazany w tym wniosku, z uwzględnieniem przepisu art. 60 ust. 2.

Nie ma bezpośrednich przepisów wykonawczych. Przepisy te nie są w pełni koherentne z art. 43 ust. 1 pkt 6 w związku z art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 735 ze zm.), w myśl których starosta inicjuje, organizuje i finansuje z Funduszu P. szkolenia bezrobotnych w celu podniesienia ich kwalifikacji zawodowych i innych kwalifikacji zwiększających szansę na podjęcie lub utrzymanie zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności gospodarczej, w szczególności w przypadku: 1) braku kwalifikacji zawodowych; 2) konieczności zmiany lub uzupełnienia kwalifikacji; 3) utraty zdolności do wykonywania pracy w dotychczas wykonywanym zawodzie. Szkolenie finansowane przez starostę z Funduszu P. odbywa się w formie kursu, i może trwać do 6 miesięcy (art. 40 ust. 4 ustawy o promocji). Zastosowanie tych przepisów w drodze analogii może wywołać kontrowersje odnośnie do korelacji między rentą szkoleniową a wynikającym z art. 41 ust. 1 tej ustawy stypendium finansowanym ze środków Funduszu Pracy

przysługującym bezrobotnemu w okresie odbywania szkolenia, na które został skierowany przez starostę.

Z przepisów tych wynika jednak w sposób jednoznaczny, że decyzja organu rentowego o przyznaniu prawa do renty szkoleniowej powinna nastąpić w ścisłej współpracy z powiatowym urzędem pracy; współdziałanie to powinno być oparte na konsultacjach dotyczących możliwości organizacyjnych poddania ubezpieczonego przekwalifikowaniu zawodowemu. Taka responsywna współpraca nie jest możliwa w postępowaniu sądowym. Z tego względu w postępowaniu sądowym nie jest możliwe ustalenie prawa do renty szkoleniowej w wysokości ponad 6 miesięcy, jeśli nie ustalono, że starosta złożył wniosek o przedłużenie okresu przekwalifikowania zawodowego.

Powyższe konstatacje prowadzą do konkluzji, że przyznanie prawa do renty szkoleniowej należy do wyłącznej kompetencji organu rentowego, a w sprawie z odwołania od decyzji odmawiającej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy sąd nie jest uprawniony do przyznania wnioskodawcy prawa do innego świadczenia – renty szkoleniowej. Kognicja sądu do rozstrzygnięcia kwestii renty szkoleniowej powinna być ograniczona do przypadków, gdy odwołanie dotyczy decyzji o przyznaniu prawa do renty szkoleniowej lub odmowy jej przyznania, albo ustalenia okresu wypłaty renty szkoleniowej.

W przypadku udzielenia przez skład powiększony Sądu Najwyższego odmiennej odpowiedzi na pierwsze zagadnienie prawne, wymagałoby rozstrzygnięcia zagadnienie prawne dotyczące możliwości zmiany w postępowaniu sądowym decyzji organu rentowego, odmawiającej przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, przez przyznanie prawa do renty szkoleniowej od złożenia wniosku o rentę (za okres wsteczny, przekraczający 6 miesięcy przekwalifikowania zawodowego).

W tej kwestii zarysowały się w orzecznictwie sądów powszechnych oraz w judykaturze Sądu Najwyższego przeciwstawne stanowiska. W pierwszym z nich uznano, że renta szkoleniowa może być przyznana tylko prospektywnie - na okres 6 miesięcy liczony od wydania wyroku, natomiast według drugiego stanowiska renta szkoleniowa może być przyznana retroakcyjnie na okres przekraczający 6 miesięcy z art. 60 ust. 1 ustawy emerytalnej, a nawet z przekroczeniem

maksymalnego ustawowego terminu 30 miesięcy z art. 60 ust. 2 ustawy emerytalnej.

Przykładem pierwszego stanowiska może być nie tylko wyrok Sądu pierwszej instancji w sprawie objętej skargą kasacyjną, ale również wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 22 września 2015 r., III AUa 952/14, Legalis, w uzasadnieniu którego wyrażono pogląd, że przy przyznaniu wnioskodawcy prawa do renty szkoleniowej nie można było pominąć tego, iż celowość przekwalifikowania zawodowego została ustalona dopiero w trakcie postępowania sądowego toczącego się z odwołania ubezpieczonego od decyzji odmawiającej mu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Równocześnie, biorąc pod uwagę cel renty szkoleniowej (świadczenie, którego społecznym przeznaczeniem jest umożliwienie w przyszłości osobie niezdolnej do pracy w dotychczasowym zawodzie przekwalifikowanie się i uzyskanie nowych kwalifikacji) i to, że podstawowy okres, na jaki przyznawana jest renta szkoleniowa, to jedynie 6 miesięcy, Sąd uznał, iż oczywiste jest, że przyznanie prawa do renty wstecz, tj. za okres poprzedzający datę wyrokowania, nie spełniłoby swojej funkcji. W tej sytuacji Sąd ten doszedł do przekonania, że jedynym rozwiązaniem było przyznanie prawa do renty szkoleniowej począwszy od dnia uprawomocnienia się wyroku. W związku z powyższym pozostała jednak kwestia orzeczenia o okresie od dnia złożenia wniosku do dnia uprawomocnienia się wyroku. Ponieważ z przyczyn obiektywnych orzeczenie o przyznaniu renty szkoleniowej na ten czas nie wchodziło w rachubę, dlatego w tej sytuacji, poza przyznaniem prawa do renty szkoleniowej od dnia uprawomocnienia wyroku, zasadne było przyznanie ubezpieczonemu prawa do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy do dnia uprawomocnienia się wyroku.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 sierpnia 2009 r., I UK 79/09, zajął stanowisko, że jeśli ubezpieczony nabędzie nowe kwalifikacje umożliwiającemu podjęcie pracy zarobkowej, do której wykonywania jest zdolny, odpada cel renty szkoleniowej, a tym samym ustają przesłanki prawa do tego świadczenia. Co więcej, z tym momentem ustaje zwykle stwierdzana wcześniej częściowa niezdolność do pracy, bowiem nabycie nowych kwalifikacji, które ubezpieczony może wykonywać przy swoim stanie zdrowia, pozwala na uznanie go za zdolnego

do pracy, gdyż nie ma się już do czynienia ze znacznym ograniczeniem zdolności do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji (art. 12 ust. 3 ustawy emerytalnej). Funkcja tego świadczenia dezaktualizuje się również w przypadku, kiedy ubezpieczony nie podda się przekwalifikowaniu. Nie jest zatem możliwe przyznanie tego świadczenia przez organ rentowy, jak też i przez sąd, od razu na okres dłuższy niż okres podstawowy wskazany w art. 60 ust. 1 ustawy emerytalnej. Skoro nie zachodzą przedstawione wyżej okoliczności, które uzasadniałyby przedłużenie prawa do renty szkoleniowej, nie ma podstaw do zastosowania art. 60 ust. 2 tej ustawy.

Również w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2019 r., II UK 480/17, uznano, że Sąd nie może przyznać renty szkoleniowej na okres przekraczający 6 miesięcy.

Natomiast w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2018 r., III UK 112/17, wyrażono pogląd, że w przypadku ustalenia przez sąd orzekający w sprawie z odwołania od decyzji odmawiającej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, że wnioskodawca spełnia przesłanki nabycia prawa do renty szkoleniowej, sąd przyznaje prawo do renty szkoleniowej także za okres poprzedzający datę wyrokowania (art. 60 w związku z art. 119 ustawy emerytalnej). W uzasadnieniu tego wyroku wskazano, że niemożność wykonywania pracy zgodnej z dotychczasowymi kwalifikacjami jest co prawda warunkiem koniecznym do stwierdzenia niezdolności do pracy, jednakże nie jest warunkiem wystarczającym do nabycia prawa do renty z tego tytułu. Niespełnienie przesłanki "braku rokowania w przedmiocie odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu" wyklucza możliwość uznania danej osoby za niezdolną do pracy. Konstrukcja prawna niezdolności do pracy oparta jest zatem na koniunkcji utraty zdolności do pracy i braku pozytywnego rokowania odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu. Wnioskodawca, który stał się niezdolny do wykonywania pracy zgodnej z posiadanymi kwalifikacjami z powodu wypadku przy pracy, ale odnośnie do którego ustalono na podstawie opinii biegłych, że istnieją rokowania co do odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu, w miejsce renty z tytułu niezdolności do pracy przysługuje renta szkoleniowa (art. 60 ust. 1 ustawy emerytalnej). Wówczas, zgodnie z art. 119 ust. 2 ustawy emerytalnej, w razie

orzeczenia o celowości przekwalifikowania zawodowego, wykluczającego przyznanie klasycznej renty z tytułu niezdolności do pracy, organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu renty szkoleniowej na okres 6 miesięcy i kieruje zainteresowanego do powiatowego urzędu pracy w celu poddania przekwalifikowaniu zawodowemu. Sąd Najwyższy uznał, że Sąd drugiej instancji niewłaściwie zastosował art. 6 ust. 1 pkt 6 oraz art. 17 ustawy wypadkowej, przyznając wnioskodawcy prawo renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy za okres od złożenia wniosku do wydania prawomocnego wyroku, przy wykorzystaniu koncepcji zaproponowanej w piśmiennictwie (M. Bartnicki, B. Suchacki, Art. 60; Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz, LEX 2014), zgodnie z którą niedopuszczalne jest przyznanie renty szkoleniowej wstecz, gdyż jest to świadczenie, które można przyznać wyłącznie od dnia wydania wyroku. Natomiast za okres sprzed wydania wyroku ubezpieczonemu należy przyznać prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy za okres od dnia złożenia wniosku do dnia wydania wyroku, ponieważ utracił on w znacznym stopniu zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji (skoro celowe jest jego przekwalifikowanie).

Sąd Najwyższy w cytowanym ostatnio wyroku nie podzielił tej koncepcji, uznając, że renta szkoleniowa jest szczególną postacią renty z tytułu niezdolności do pracy (art. 3 pkt 2 ustawy emerytalnej). Wskazanie na potrzebę przekwalifikowania oraz pozytywne rokowanie co do odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu oznacza jednak, że ubezpieczony nie jest niezdolny do pracy w rozumieniu ustawy emerytalnej, co z kolei powoduje, że nie spełnia jednej z przesłanek nabycia prawa do klasycznej renty z tytułu niezdolności do pracy. Jednocześnie z ustaleń postępowania sądowego wynika, że wnioskodawcy należy się (i należała od początku) renta szkoleniowa. Wadliwości działania organu rentowego, który oparł się w tym zakresie na ustaleniach faktycznych (lekarz orzecznik ZUS oraz komisja lekarska ZUS uznały wnioskodawcę za zdolnego do pracy) odmiennych od poczynionych w toku postępowania sądowego (na podstawie opinii biegłych powołanych przez Sąd pierwszej instancji) i wiążących Sąd Najwyższy, nie można sanować przyznaniem wnioskodawcy takiej postaci świadczenia rentowego, które mu nie przysługuje z uwagi na niespełnienie

przesłanek, o których mowa w art. 12 ustawy emerytalnej. Skoro jednak w toku postępowania sądowego ustalono, że wnioskodawca spełniał na etapie postępowania przed organem rentowym wszystkie przesłanki do uzyskania renty szkoleniowej, jedynym sposobem zapewnienia odpowiedniej ochrony uprawnieniom wnioskodawcy jest przyznanie mu prawa do renty szkoleniowej także za okres wsteczny poprzedzający datę wyrokowania. Sąd Najwyższy dostrzegł, że takie rozwiązanie może wydawać się nie do pogodzenia z celami (umożliwienie uzyskania nowych kwalifikacji zawodowych) i zasadami przyznawania prawa do renty szkoleniowej (na powtarzalne okresy 6-ciu miesięcy). Jednakże nie można tylko z powodów funkcjonalnych pozbawić wnioskodawcy (niezdolnego do wykonywania zatrudnienia zgodnego z dotychczasowym poziomem kwalifikacji) prawa do świadczenia z systemu ubezpieczeń społecznych, którego to prawa został pozbawiony wskutek wadliwego działania organu rentowego. Stąd też zachodzi potrzeba dokonania prokonstytucyjnej (art. 67 Konstytucji RP) wykładni art. 60 ustawy emerytalnej, tak by objąć wnioskodawcę skuteczną ochroną przed ryzykiem niezdolności do wykonywania dotychczasowej pracy wskutek wypadku przy pracy, także za okres poprzedzający datę wyrokowania przez sąd. Oznacza to, że prawo do renty szkoleniowej przysługiwało wnioskodawcy od dnia spełnienia wszystkich warunków do nabycia tego prawa, zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej. Odpowiednio należy więc zmienić decyzję organu rentowego. Natomiast prawo do renty szkoleniowej "na przyszłość" od wyroku Sądu drugiej instancji przysługuje wnioskodawcy na okres 6-ciu miesięcy, który może zostać przedłużony na zasadach wynikających z art. 119 w związku z art. 60 ust. 2 ustawy emerytalnej, zgodnie z funkcjami tego świadczenia.

W ocenie Sądu Najwyższego przedstawiającego zagadnienie prawne, redakcja przez ustawodawcę omawianych przepisów jest nieprecyzyjna, a nawet dysfunkcyjna. Słusznie wskazał na to Sąd Najwyższym w ostatnio cytowanym judykacie, podnosząc, że jak wskazuje się w piśmiennictwie i orzecznictwie, między regulacją art. 60 ust. 1a art. 57 ust. 1 pkt 1 oraz art. 12 ust. 1 ustawy emerytalnej istnieje pewna niespójność, wymagająca usunięcia w drodze odpowiedniej wykładni i zastosowania art. 60 ust. 1 tej ustawy. Zgodnie z tym ostatnim przepisem, renta szkoleniowa przysługuje osobie, która spełnia warunki określone w art. 57 ustawy

emerytalnej, w stosunku do której orzeczono celowość przekwalifikowania. Jednym z warunków jest niezdolność do pracy (art. 57 ust. 1 pkt 1 tej ustawy). Ponieważ przesłanką niezdolności do pracy jest brak rokowań w przedmiocie odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu, wykładnia językowa powołanych przepisów prowadzi do absurdalnego rezultatu: ubezpieczony, który wskutek wypadku przy pracy stał się niezdolny do wykonywania dotychczasowej pracy (zgodnej z jego kwalifikacjami), ale który rokuje możliwość nabycia nowych kwalifikacji pozwalających wykonywać inną pracę niż dotychczasowa (zgodna z obecnym poziomem kwalifikacji), nie tylko nie może nabyć prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy (art. 57 ustawy emerytalnej), ale także nie może nabyć prawa do renty szkoleniowej - mimo orzeczenia celowości przekwalifikowania zawodowego - ponieważ stosownie do odesłania do art. 57 zawartego w art. 60 ust. 1 ustawy emerytalnej, nie spełnia przesłanki niezdolności do pracy (całkowitej lub częściowej) z art. 12 ustawy emerytalnej. Przy takiej wykładni art. 60 ust. 1 ustawy emerytalnej zawierałby normę pustą, ponieważ nikt nie mógłby nabyć prawa do renty szkoleniowej. Niespójność ta została już rozwiązana w wyroku Sądu Najwyższego z 4 czerwca 2003 r., II UK 310/02 (Monitor Prawniczy 2004 nr 11, s. 517) w ten sposób, że niezdolnym do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 1 a w konsekwencji także art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej jest - na użytek prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy - taka osoba, w przypadku której stwierdzono, że oceniany z perspektywy znanych na dzień orzekania faktów i wiedzy medycznej przewidywany rozwój wydarzeń w przypadku poddania ubezpieczonego procesowi przekwalifikowania nie zakończyłby się sukcesem. Natomiast art. 60 ust. 1 należy rozumieć tak, że modyfikuje on treść art. 12 ust. 1 ustawy emerytalnej na użytek prawa do renty szkoleniowej w ten sposób, że dla celów zastosowania art. 60 wystarczające jest stwierdzenie, że dana osoba utraciła zdolność do pracy zarobkowej zgodnej z dotychczasowymi kwalifikacjami.

W ocenie Sądu Najwyższego przedstawiającego zagadnienie prawne, art. 60 ust. 1 ustawy emerytalnej stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 57 ust. 1 oraz art. 12 ust. 1 ustawy emerytalnej i powinien być interpretowany w ten sposób, że prawo do renty szkoleniowej przysługuje osobie, w stosunku do której orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego ze względu na niezdolność do pracy w

dotychczasowym zawodzie i która równocześnie spełniła warunki wymienione w art. 57 ust. 2, 3 i 4.

Art. 60 ust. 1 w aspekcie prawa do renty szkoleniowej w sposób istotny i korzystny dla ubezpieczonych łagodzi określone w art. 57 ust. 1 pkt 1 tej ustawy w związku z art. 12 i art. 13 tej ustawy kryteria medycznej oceny „całkowitej lub częściowej utraty zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu”, które odnoszą się w tych przepisach nie tylko do zdolności wykonywania pracy w dotychczasowym zawodzie, ale obejmują także obiektywną możliwość podjęcia innego zatrudnienia, zgodnie z poziomem kwalifikacji, wykształcenia, wieku i predyspozycji psychofizycznych ubezpieczonego. Niezdolność do wykonywania dotychczasowego zatrudnienia nie jest więc wystarczającą przesłanką nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli wiek, poziom wykształcenia i predyspozycje psychofizyczne usprawiedliwiają rokowania, że mimo upośledzenia sprawności organizmu możliwe jest podjęcie innej pracy. Przykładowo osoba z wykształceniem podstawowym, która w obecnym stanie zdrowia nie może wykonywać dotychczasowej pracy kierowcy, ale zachowała możliwość wykonywania lekkich prac fizycznych, nie jest osobą niezdolną do pracy całkowicie lub częściowo (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 2019 r., II UK 66/18, OSNP 2020, nr 7, poz. 71).

Innymi słowy prawo do renty szkoleniowej może nabyć ubezpieczony, który nie spełnia medycznych kryteriów uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. W takiej sytuacji w przypadku ubezpieczonego, który na skutek wypadku przy pracy utracił możliwość wykonywania dotychczasowej pracy, ZUS powinien w pierwszej kolejności ocenić prawo do renty szkoleniowej i niezwłocznie ją przyznać na krótki okres 6 miesięcy. Interpretacji takiej nie przyjmuje jednak na ogół organ rentowy, odmawiając ubezpieczonym zarówno prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, jak i kontestując ustalenie prawa do renty szkoleniowej w postępowaniu sądowym.

Gdy istniała możliwość przyznania prawa do renty szkoleniowej już w postępowaniu przed organem rentowym, wnioskodawca nie powinien ponieść negatywnych konsekwencji wadliwej decyzji ZUS. W takiej sytuacji istnieje możliwość prawna ustalenia prawa ubezpieczonego do renty z tytułu niezdolności

do pracy od dnia złożenia wniosku do dnia wyrokowania, jeśli spełnił wszystkie warunki wymienione w art. 57 ust. 1 i następnych ustawy emerytalnej. Jeśli natomiast spełnił jedynie warunki do przyznania renty szkoleniowej, celowe mogłoby być (również) przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, gdyż przyznanie prawa do renty szkoleniowej za okres wsteczny byłoby przeważnie niemożliwe, ponieważ podczas pobierania renty szkoleniowej nie można podejmować pracy ani żadnej działalności zarobkowej; ten czas jest poświęcony wyłącznie na przekwalifikowanie i naukę. Zgodnie bowiem z art. 64 ust. 3 ustawy emerytalnej renta szkoleniowa nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności, o której mowa w art. 104 ust. 1-4, bez względu na wysokość tego przychodu. Trudno oczekiwać, aby osoba ubiegająca się rentę w długim okresie oczekiwania do wyrok (w sprawie objętej skargą kasacyjną było to ponad 3 lata) nie dążyłaby do otrzymania choćby niskiego dochodu, umożliwiającego przeżycie. Osiągnięcie jakiegokolwiek przychodu powoduje utratę prawa do renty szkoleniowej, co także *de facto* uniemożliwia jej przyznanie za okres wsteczny. Tylko przyznanie prawa do renty szkoleniowej ze skutkiem prospektywnym nie powoduje kolizji z art. 60 ust. 1 ustawy emerytalnej, pozwalającej na przyznanie prawa do renty szkoleniowej, co do zasady, na okres 6 miesięcy.

Kontrowersje prawne wynikające z drugiego zagadnienia prawnego nie powstałyby w przypadku ustalenia, że kognicja sądu w sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego odmawiającej przyznania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie obejmuje możliwości zmiany decyzji przez ustalenie prawa do innego świadczenia, jakim jest renta szkoleniowa.

[SOP]

[a!]